

Н. А. Головач,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри статистики та економетрії,
Державний торговельно-економічний університет,
E-mail: devataige@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8012-6337>;

С. П. Червона,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри статистики
та математичних методів в економіці,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
E-mail: s_svitlana@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1581-4448>

Трансформація фінансової поведінки домогосподарств в умовах економічної нестабільності

У статті розкрито актуальну проблему трансформації фінансової поведінки домогосподарств в умовах економічної нестабільності, спричиненої поєднанням воєнних ризиків, інфляційного тиску та структурних змін на фінансовому ринку. Метою дослідження є статистичний аналіз окресленої проблеми з урахуванням макроекономічних, воєнних і поведінкових чинників. До того ж дослідження має на меті виокремити основні тенденції, що формують сучасні фінансові стратегії населення.

Методологічну основу становлять ряди динаміки, індексний метод, структурно-динамічний аналіз і методи оцінювання інтенсивності структурних зрушень. Їхнє застосування дало змогу поєднати кількісну оцінку з поведінковою інтерпретацією. Для дослідження використано офіційні статистичні дані Національного банку України за 2020–2025 рр. та індикативні показники споживчих настроїв. Установлено закономірності трансформації фінансової поведінки домогосподарств. Так, кредитна та депозитна активність вирізняються домінуванням короткострокових і високоліквідних інструментів, що відображає прагнення мінімізувати ризики. Споживче кредитування зберігає провідні позиції, тоді як іпотека поступово відновлюється переважно в національній валюті, що свідчить про зміцнення ролі гривні та скорочення валютного складника. Істотними коливаннями характеризується валютна поведінка домогосподарств: у воєнний період вони демонстрували зростання попиту на валюту як на захисний актив, але вже у 2025 р. фіксуються ознаки адаптації через збільшення обсягів продажу. Динаміка індексів споживчих настроїв підтвердила суперечливий характер очікувань: у базисному вимірі – зростання песимізму, у річному – часткове відновлення оптимізму, що засвідчує визначальну роль поведінкових чинників. Результати дослідження підтверджують, що трансформація фінансової поведінки населення зумовлена комплексом макроекономічних, воєнних, валютних і технологічних чинників та проявляється в переорієнтації з довгострокових на короткострокові стратегії, активізації споживчого кредитування, зміцненні національної валюти у структурі фінансових зобов'язань і поширенні безготівкових розрахунків.

Ключові слова: фінансова поведінка, кредитна активність, депозитні стратегії, валютні операції, інфляційні очікування, споживчі настрої, економічна нестабільність.

Вступ. У сучасних умовах одним із основних чинників фінансової стабільності держави є фінансова поведінка домогосподарств, оскільки саме вона визначає обсяги споживчого попиту, рівень заощаджень, динаміку валютного ринку та інвестиційний потенціал економіки. Події останніх років, зокрема пандемія COVID-19 та повномасштабна війна, спричинили істотні зміни у фінансових стратегіях населення. Якщо під час пандемії основним викликом було обмеження доходів та зростання невизначеності, то воєнний чинник по-

силів ризики девальвації, інфляційного тиску та втрати довіри до довгострокових фінансових інструментів. Це зумовило необхідність переосмислення фінансової поведінки домогосподарств, яка нині формується під впливом як економічних, так і психологічних чинників, що відображають адаптацію до кризових умов. Попри наявність окремих досліджень, системна оцінка трансформації фінансової поведінки домогосподарств у 2020–2025 рр. на основі статистичних показників кредитної та депозитної активності, валютних операцій і спо-

живчих настроїв потребує подальшого опрацювання. Це дасть змогу виявити основні закономірності цього процесу й визначити вплив адаптивних стратегій населення на макрофінансову стабільність.

Фінансова поведінка домогосподарств у сучасних умовах нестабільності є предметом активних наукових дискусій, що відображено у значній кількості міжнародних досліджень, зосереджених на ролі фінансових знань, інституційної довіри, інфляційних очікувань та впливу кризових чинників.

У цьому контексті М. Вільмарт зі співавторами (M. Wilmarth et al.) доводять, що фінансова грамотність і освіта визначають як коротко-, так і довгострокові фінансові стратегії домогосподарств. Особливо це стосується військових, які демонструють більш дисципліновану поведінку [1]. Цю тезу поглиблюють Ю. Поліщук та колеги (Y. Polishchuk et al.), які виокремили спільні та відмінні патерни поведінки українців у Польщі та в Україні, зокрема орієнтацію на короткострокові плани та низький рівень довіри до фінансових інституцій [2]. Зміни у споживанні, кредитуванні та інвестуванні під впливом пандемії COVID-19 аналізують К. Яннеліс (C. Yannelis) та Л. Амато (L. Amato), вказуючи на обмежену ефективність державних стимулів [3]. Д. Георгаракос (D. Georgarakos) та Г. Кенні (G. Kenny) демонструють, що сприйняття адекватності фіскальних заходів безпосередньо впливає на готовність домогосподарств здійснювати значні витрати [4]. Вагомий пласт досліджень стосується ролі інфляційних очікувань. Так, П. Андраде та співавтори (P. Andrade et al.) доводять, що стабільність цін знижує схильність французьких домогосподарств до придбання товарів тривалого користування [5]. Колектив авторів на чолі з М. Бурке (M. Burke) підтверджує, що інфляційні очікування стимулюють витрати, проте їхній вплив обмежується специфічними категоріями домогосподарств [6]. Доповнюють ці висновки результати досліджень М. Бурке (M. Burke) та А. Оздаглі (A. Özdağlı), які на основі панельних даних США демонструють, що очікування інфляції та безробіття можуть справляти протилежні ефекти на рівень споживання [7]. Особливу увагу привертають дослідження, що аналізують поведінкові аспекти в кризових умовах. Зростання невизначеності та поляризації інфляційних очікувань під час пандемії в США фіксують О. Армантиє та колеги (O. Armantier et al.) [8]. М. Вебер та співавтори (M. Weber et al.) систематизують підходи до вимірювання суб'єктивних очікувань, показуючи їхній вплив на реакцію домогосподарств і фірм на виклики [9]. У ширшому контексті А. Язданпараст (A. Yazdanparast) та Я. Альхенаві (Y. Alhenawi) підкреслюють, що зумовлена як об'єктивними, так і особистісними причинами фінансова вразливість визначає специфічні моделі поведінки домогосподарств у кризові періоди [10].

Отже, міжнародні дослідження свідчать, що трансформація фінансової поведінки домогосподарств формується під впливом поєднання когнітивних чинників (знання, очікування), інституційного середовища (фіскальні заходи, політика держави) та кризових обставин (пандемія, війна), що разом зумовлює різноманітність адаптивних стратегій населення в глобальному масштабі.

Попри вагомий здобутки у вивченні фінансової поведінки домогосподарств, нерозв'язаними залишаються питання інтегрованого врахування макроекономічних викликів, воєнних ризиків та поведінкових детермінант у формуванні фінансових стратегій. Більшість досліджень акцентують на окремих аспектах: впливі інфляційних очікувань, ефективності фіскальних стимулів чи рівні фінансової грамотності, однак комплексна оцінка трансформацій у середовищі багаторівневої нестабільності залишається недостатньо розробленою. Крім того, потребує подальшого дослідження взаємозв'язок між динамікою споживчих настроїв, валютними операціями та кредитно-депозитною активністю, що визначають адаптивні можливості населення.

З огляду на зазначене, метою дослідження є статистичний аналіз трансформації фінансової поведінки домогосподарств в умовах економічної нестабільності з урахуванням макроекономічних, воєнних і поведінкових чинників, а також виокремлення основних тенденцій, що формують сучасні фінансові стратегії населення.

Матеріали та методи. Емпіричну основу дослідження становлять офіційні статистичні дані Національного банку України та індикативні показники, що характеризують фінансову поведінку домогосподарств у 2020–2025 рр. У межах аналітичного масиву враховано показники обсягів кредитів і депозитів за строками та валютами, структуру кредитування відповідно до призначення, динаміку операцій з іноземною валютою та індекси, що відображають споживчі настрої й економічні очікування.

Методологія дослідження ґрунтувалася на поєднанні класичних статистичних методів і спеціальних економіко-статистичних прийомів. Для виокремлення загальних тенденцій застосовувалися ряди динаміки, що дали змогу простежити часові зміни в кредитній та депозитній активності, валютних операціях і поведінкових індикаторах. Для оцінки відносних змін використовувалися індекси динаміки базисного й ланцюгового типу, що дали змогу визначити як короткострокові, так і довгострокові коливання. Структурні перерозподіли у фінансових активах домогосподарств аналізувалися з допомогою коефіцієнтів структурних зрушень, що уможливило оцінку частки гривневих і валютних інструментів у динаміці. Для якісної інтерпретації результатів застосовувалися методи порівняльного та структурно-динамічно-

го аналізу, які дозволили встановити відмінності між довоєнним і воєнним періодами та з'ясувати взаємозв'язок між динамікою споживчих настроїв і фінансовими діями домогосподарств. Завершальним етапом дослідження стало використання факторного підходу для систематизування основних чинників трансформації фінансової поведінки та інтерпретації їх як інтегрованої моделі.

Застосування цього методичного інструментарію сприяло комплексному аналізу фінансової поведінки домогосподарств у кризовому середовищі. Це дало змогу поєднати кількісні оцінки з якісною інтерпретацією та виявити як об'єктивні закономірності, так і поведінкові реакції, що формувалися під впливом макроекономічних і воєнних викликів.

Результати та обговорення. Домогосподарства – це важлива ланка фінансової системи, адже саме вони формують значну частку національних заощаджень, визначають обсяги споживчого попиту та створюють передумови для розвитку внутрішнього фінансового ринку [11, с. 451]. Доходи й витрати домогосподарств, напрями використання заощаджень, схильність до кредитування та валютні операції відображають специфіку їхньої фінансової поведінки, яка в умовах економічної нестабільності зазнає трансформації [12, с. 454].

Останні роки, позначені сукупністю кризових чинників, зокрема пандемією COVID-19 та повно-

масштабною війною, спричинили зміну фінансових пріоритетів домогосподарств. Тепер вони більше зосереджені на підвищенні ліквідності активів, зростанні попиту на іноземну валюту та використанні короткострокових фінансових інструментів. У період пандемії населення зберігало готівкові заощадження та скорочувало інвестиційну активність, тоді як воєнні умови посилили орієнтацію на захисні фінансові стратегії проти девальвації та інфляції [13, с. 395].

Фінансову поведінку домогосподарств у сучасних умовах можна ідентифікувати за системою показників, а саме: структурою кредитів і депозитів за валютами та строками; цільовим призначенням кредитування; динамікою споживчих настроїв, інфляційних очікувань і валютних операцій населення. Комплексний аналіз цих показників дає змогу виявити закономірності адаптаційної поведінки домогосподарств, визначити тенденції зміни їхніх фінансових стратегій та оцінити потенційний вплив на макрофінансову стабільність держави. Зведені статистичні дані, які відображають основні тенденції розвитку кредитних і депозитних операцій населення у 2017–2025 рр., подані в табл. 1 (побудована авторами за даними [14]), уможливають комплексне оцінювання масштабів, темпів змін та структурних зрушень у фінансовій поведінці домогосподарств.

Таблиця 1

Показники, що характеризують фінансову поведінку домогосподарств у банківському секторі, Україна, 2017 – II кв. 2025 рр.

Рік	Чисті кредити, млрд грн		Кошти фізичних осіб, млрд грн		Базисний індекс кредитів (2017=100)	Базисний індекс депозитів (2017=100)	Ланцюговий індекс кредитів, %	Ланцюговий індекс депозитів, %
	Усього	у т. ч. в іноземній валюті	Усього	у т. ч. в іноземній валюті				
2017	92	68	478	244	100,0	100,0	x	x
2018	114	61	508	241	123,9	106,3	123,9	106,3
2019	143	38	552	238	155,4	115,5	125,4	108,7
2020	149	31	682	285	162,0	142,7	104,2	123,6
2021	200	21	727	270	217,4	152,1	134,2	106,6
2022	134	13	933	340	145,7	195,0	67,0	128,3
2023	160	12	1084	373	173,9	226,8	119,4	116,2
2024	222	11	1216	424	241,3	254,4	138,8	112,2
I квартал 2025	237	10	1228	432	257,6	257,0	106,8	101,0
II квартал 2025	255	10	1303	448	277,2	272,6	107,6	106,1

Аналіз динаміки 2017 – II кв. 2025 рр. дає змогу виокремити кілька важливих тенденцій у фінансовій поведінці домогосподарств. По-перше, простежується стійке зростання кредитної активності: чисті кредити фізичним особам збільшилися у 2,7 раза порівняно з 2017 роком. Хоча у 2022 р.

відбулося різке падіння обсягів кредитування (на третину, до 134 млрд грн), у наступні роки спостерігалось поступове відновлення, що свідчить про здатність домогосподарств адаптуватися до кризових умов і підтримувати споживчий попит навіть в умовах війни й економічної нестабільності.

По-друге, кредитний ринок пройшов через процес дедоларизації. Обсяги позик в іноземній валюті скоротилися з 68 млрд грн у 2017 р. до лише 10 млрд грн у II кв. 2025 р., тобто до 15% від базисного рівня. Майже щорічне зниження валютної складової підтверджує зростання довіри населення до гривні та прагнення мінімізувати валютні ризики у сфері кредитування.

По-третє, характерною ознакою стало стабільне нарощування депозитної бази. Кошти фізичних осіб у банках зросли майже втричі, перевищивши 1,3 трлн грн у II кв. 2025 р. Щорічні темпи приросту коливались у межах 6–24%, що свідчить про посилення заощаджувальних практик населення і прагнення до фінансової стабільності.

Водночас структура депозитів демонструє поступове зменшення валютного складника: хоча абсолютні обсяги валютних вкладів зросли з 244 млрд грн у 2017 р. до 448 млрд грн у II кв. 2025 р., їх частка в загальній структурі зменшувалася. Це відображає переорієнтацію населення на національну валюту, що знижує ризики курсової нестабільності.

Отже, можна стверджувати, що фінансова поведінка домогосподарств у досліджуваній період поєднувала дві основні стратегії. Захисна стратегія проявлялась у нарощуванні депозитів та поступовій відмові від валютних інструментів, тоді як активна – у відновленні попиту на кредити після кризових років. У сукупності ці тенденції свідчать про зростання довіри до банківської системи України та поступову стабілізацію фінансових очікувань у середньостроковій перспективі.

Статистичні матеріали щодо кредитів і депозитів за валютами у червні 2024 та червні 2025 рр. свідчать про зростання їхнього загального обсягу на 15,4%. Найдинамічнішим було збільшення вкладів у євро (+35,4%), тоді як приріст гривневих активів склав 16,5%, а доларових – лише 6,8%. Така диференціація темпів зростання свідчить про зміни у валютних уподобаннях населення: якщо у попередні роки провідну роль відігравав долар США як традиційний інструмент захисту від девальваційних ризиків, то нині відбувається поступова переорієнтація на євро за збереження вагомої частки гривневих активів [15].

Структурні розрахунки підтверджують зазначену тенденцію: частка гривні в загальному обсязі кредитів і депозитів зросла з 70,5% до 71,2%, євро – з 6,2% до 7,3%, тоді як частка долара США зменшилася з 23,3% до 21,5%. Коефіцієнт структурних зрушень становив 0,57%, що свідчить про відносно помірні, проте стійкі зрушення в напрямі диверсифікації валютних заощаджень домогосподарств [15].

Отримані результати вказують на те, що фінансова поведінка домогосподарств у кризових умовах характеризується прагненням до збереження ресурсів у національній валюті за одночасного по-

шуку альтернативних інструментів захисту у вигляді активів у євро. Це свідчить про адаптивність стратегій домогосподарств до сучасних викликів та формування нових моделей валютної поведінки, які безпосередньо впливають на динаміку грошово-кредитного ринку.

Подальший аналіз доцільно здійснити у розрізі строків депозитів, що дає можливість простежити рівень довіри населення до банківської системи та його готовність заморожувати ресурси на довший період. Дані за червень 2024 – червень 2025 рр. свідчать, що найбільша частка припадає на кошти до запитання, які у червні 2025 р. становили майже 962 млрд грн, що на 16,3% більше, ніж у червні 2024 р. Така динаміка відображає прагнення домогосподарств зберігати ліквідність і забезпечувати оперативний доступ до власних коштів у період високої невизначеності.

Депозити з терміном до одного року за досліджуваній період зменшилися з 365 млрд грн до 362 млрд грн, що становить 0,8%. Однак показники транзакцій в окремі місяці демонстрували як додатні, так і від’ємні значення, що свідчить про нестабільність короткострокових рішень і високу чутливість цієї фінансової категорії до змін ринкової ситуації. Більш виразна динаміка спостерігається у сегменті від одного до двох років, де обсяг коштів зріс з 81,7 млрд грн до 126,0 млрд грн (+54,2%), а річні темпи приросту сягали понад 40–50% у середині досліджуваного періоду. Це можна трактувати як поступове відновлення довіри до середньострокових інструментів за умов стабілізації грошово-кредитної політики [15]. Водночас депозити на строк понад два роки залишаються мінімальними за обсягом (13,2 млрд грн у червні 2025 р.) та демонструють коливання без чіткої позитивної тенденції. Їхня незначна питома вага підтверджує небажання населення брати на себе довгострокові ризики, що зумовлено воєнними загрозами та невизначеністю макроекономічних перспектив.

Отже, строкова структура депозитів домогосподарств свідчить про домінування короткострокових і високоліквідних інструментів із помірним зростанням середньострокових вкладів. Це є проявом обережної фінансової поведінки, орієнтованої на гнучкість і швидку адаптацію до зовнішніх шоків, та водночас – індикатором обмеженого потенціалу для довгострокового інвестування в національній економіці.

Зазначимо, що для повнішого розуміння логіки прийняття фінансових рішень населення важливим є розгляд структури кредитування. Саме аналіз його призначення та валютного складника дозволяє не лише простежити, які потреби (споживчі, житлові чи інші) формують основний попит на кредитні ресурси, а й оцінити ступінь залежності домогосподарств від національної та

іноземних валют. Відповідні узагальнені показники наведено в табл. 2 (побудована авторами на основі [15]), що забезпечує глибше уявлення про пріоритети домогосподарств у сфері боргових зобов'язань.

Аналіз структури кредитування домогосподарств за призначенням та валютами у червні 2023 – червні 2025 рр. показує, що основні тенденції ринку залишаються відносно стабільними,

водночас мають певні якісні зрушення. Споживчі кредити продовжують відігравати провідну роль у кредитному портфелі: їхня частка у червні 2023 р. становила 85,0%, у червні 2024 р. – 81,7%, а у червні 2025 р. – 81,6%. Попри незначне зниження питомої ваги, саме ця категорія забезпечує основний обсяг приросту, підтверджуючи високий рівень залежності домогосподарств від позик для фінансування поточних потреб.

Таблиця 2

Структура кредитів домогосподарствам за призначенням та валютами, червень 2023 – червень 2025 рр.

Показник	Червень 2023 р.		Червень 2024 р.		Червень 2025 р.		Базисний індекс (2024/2023)	Базисний індекс (2025/2023)	Ланцюговий індекс (2025/2024)
	Обсяг, млрд грн	Частка, %	Обсяг, млрд грн	Частка, %	Обсяг, млрд грн	Частка, %			
Усього кредити	220,2	100,0	267,3	100,0	328,5	100,0	1,214	1,492	1,229
Споживчі кредити:	187,1	85,0	218,5	81,7	268,2	81,6	1,168	1,433	1,227
– у гривні	180,4	96,4*	211,7	96,9*	262,5	97,9*	1,174	1,455	1,240
– у доларах США	6,1	3,3*	6,3	2,9*	5,3	2,0*	1,033	0,869	0,841
– у євро	0,3	0,2*	0,3	0,1*	0,3	0,1*	1,000	1,000	1,000
– інші валюти	0,3	0,2*	0,2	0,1*	0,1	0,0*	0,667	0,333	0,500
Житлові кредити:	21,3	9,7	33,1	12,4	39,8	12,1	1,554	1,869	1,202
– у гривні	15,4	72,3*	27,6	83,4*	35,5	89,2*	1,792	2,305	1,286
– у доларах США	5,4	25,4*	5	15,1*	4	10,1*	0,926	0,741	0,800
– у євро	0,1	0,5*	0,2	0,6*	0,2	0,5*	2,000	2,000	1,000
– інші валюти	0,4	1,9*	0,3	0,9*	0,1	0,3*	0,750	0,250	0,333
Інші кредити	11,8	5,3	15,7	5,9	20,5	6,3	1,331	1,737	1,306

* у структурі відповідної категорії.

У розрізі валютної структури простежується подальше посилення ролі гривні. Так, у сегменті споживчого кредитування її частка зростає з 96,4% у червні 2023 р. до 97,9% у червні 2025 р., тоді як доларові кредити скоротились як у відносному, так і в абсолютному вимірі (–13,1% від рівня червня 2023 р.), а кредити в євро залишаються незначними (0,1–0,2%). Це свідчить про стійкий тренд дедоларизації, підвищення довіри до національної валюти та зниження валютних ризиків у фінансуванні потреб населення.

Житлове кредитування впродовж червня 2024 – червня 2025 рр. утримувало стабільну частку близько 12% у загальному обсязі, демонструючи при цьому позитивну динаміку: зростання на 20,2% у червні 2025 р. щодо аналогічного періоду 2024 р. і на 86,9% – щодо аналогічного періоду 2023 р. Важливо, що майже 90% іпотечних позик номіновано у гривні, тоді як частка валютних кредитів зменшилася за цей період майже вдвічі. Це

підтверджує посилення тенденції фінансування житла в національній валюті та поступове витіснення долара зі сфери іпотечного кредитування.

Інші кредити хоча й залишаються найменшою категорією (5–6% від загального портфеля), проте характеризуються найвищими темпами зростання. У червні 2025 р. їхній обсяг зріс на третину щодо червня 2024 р. та на 73,7% порівняно з червнем 2023 р. Це може свідчити про розширення нішевих сегментів кредитування та диверсифікацію фінансових інструментів для домогосподарств.

Отже, результати за досліджуваний період червень 2023 – червень 2025 рр. підтверджують стійке домінування споживчих кредитів, дедоларизацію кредитних відносин і зростання ролі гривні у фінансуванні як поточних, так і довгострокових потреб населення. Одночасно спостерігається поступове розширення житлового кредитування та розвиток інших сегментів, що в комплексі вказує

на структурне оновлення ринку та формування більш збалансованої моделі кредитної поведінки домогосподарств. Тобто трансформація фінансової поведінки домогосподарств проявляється у стійкій орієнтації на споживче кредитування як основний інструмент, посиленні гривневого складника у структурі боргових зобов'язань, скороченні валютного кредитування (насамперед у доларах США), а також у поступовому посиленні значення житлового кредитування та інших видів позик. Ці тенденції засвідчують адаптацію населення до нових умов ризикового середовища та прагнення мінімізувати валютні ризики через переорієнтацію на національну валюту.

Для комплексного розуміння фінансової поведінки важливо враховувати не лише фактичну структуру кредитних зобов'язань, а й поведінкові орієнтири домогосподарств, що визначають їхню схильність до заощаджень чи витрат. У цьому контексті індикативним є аналіз базисних та ланцюгових індексів споживчих настроїв та економічних очікувань (табл. 3, побудована авторами на основі [16]), які безпосередньо відображають рівень довіри населення до майбутнього та готовність приймати фінансові ризики. Саме ці показники дають змогу оцінити психологічний компонент фінансової поведінки й простежити її трансформацію в умовах кризової невизначеності.

Таблиця 3

Динаміка індексів споживчих настроїв та очікувань домогосподарств

(%)

Індекс	Базисний індекс (06.2025/06.2023)	Базисний індекс (06.2025/06.2024)	Ланцюговий індекс (06.2025/05.2025)
ІСН – Індекс споживчих настроїв (CCI – Consumer Confidence Index)	82,3	117,3	95,5
ІПС – Індекс поточного стану (ICS – Index of Current Situation)	92,3	112,4	94,9
ІЕО – Індекс економічних очікувань (IEE – Index of Economic Expectations)	83,1	119,7	95,8
ІЗБ – Індекс очікуваних змін безробіття (IECU – Index of Expectations of Changes in Unemployment)	103,4	103,4	106,2
ІПО – Індекс інфляційних очікувань (IE – Index of Inflationary Expectations)	96,8	96,8	100,7
ІДО – Індекс девальваційних очікувань (IDE – Index of Devaluation Expectations)	87,5	87,5	105,0

Як випливає з таблиці, динаміка зазначених індексів демонструє неоднозначні тенденції. У базисному вимірі (червень 2025 р. порівняно з аналогічним періодом 2023 р.) зафіксовано зниження основних показників – CCI, ICS та IEE – на 8–18%, що свідчить про загальне послаблення довіри та песимістичні настрої у суспільстві. Водночас річне порівняння (червня 2025 р. до червня 2024 р.) відображає певне відновлення оптимізму: індекси CCI та IEE зросли на 12–20%, що може інтерпретуватись як часткова адаптація населення до кризових умов і формування певної стабілізації очікувань.

Важливим індикатором такої обережності є валютна поведінка домогосподарств, яка відображає реакцію на інфляційні та девальваційні ризики. Саме аналіз операцій з іноземною валютою (табл. 4, побудована авторами на основі [16]) дає змогу простежити, як змінювалися пріоритети населення у збереженні заощаджень та які канали валютного ринку (готівковий чи безготівковий) мали найбільший попит у кризові періоди.

Аналіз динаміки операцій фізичних осіб із купівлі та продажу іноземної валюти у січні 2020 –

червні 2025 рр. засвідчує істотні трансформації валютної поведінки домогосподарств. Якщо у 2020–2021 рр. ринок зберігав відносну рівновагу, а сальдо залишалося позитивним (0,18 млрд дол. США та 0,05 млрд дол. США відповідно), то вже з 2022 р. простежується переорієнтація населення на накопичення іноземної валюти, що зумовило від'ємне сальдо (–0,21 млрд дол. США) і стало відображенням викликів, пов'язаних із початком повномасштабної війни. У наступні роки цей тренд посилювався: у 2023 і 2024 роках від'ємне сальдо поглиблювалося відповідно до –0,56 млрд дол. США та –1,10 млрд дол. США, а на початку 2025 р. сягнуло рекордного значення –1,48 млрд дол. США, що свідчить про наростання недовіри до гривні та прагнення населення захистити заощадження через валютні активи. Водночас дані червня 2025 р. свідчать про певну зміну поведінки: скорочення від'ємного сальдо до –0,28 млрд дол. США супроводжувалося зростанням обсягів продажу готівкової валюти (1,48 млрд дол. США), що може свідчити про поступове повернення частини валютних заощаджень на ринок. Отже, валютна поведінка домогосподарств у січні 2020 – червні 2025 рр. перейшла від

Операції фізичних осіб із купівлі/продажу іноземної валюти, Україна, січень 2020 – червень 2025 рр.

(млрд дол. США в еквіваленті)

Дата	Купівля готівкової валюти	Продаж готівкової валюти	Продаж безготівкової валюти	Купівля безготівкової валюти	Сальдо (продаж – купівля)
01.2020	-1,31	1,42	0,24	-0,16	0,19
01.2021	-1,09	1,07	0,28	-0,21	0,05
01.2022	-1,63	1,63	0,45	-0,66	-0,21
01.2023	-1,27	1,07	0,15	-0,52	-0,57
01.2024	-1,89	1,01	0,28	-0,49	-1,09
01.2025	-2,42	1,13	0,27	-0,46	-1,48
06.2025	-1,80	1,48	0,35	-0,31	-0,28

відносної стабільності до вираженої схильності до захисних валютних стратегій з ознаками поступової корекції у 2025 р., що відображає адаптацію до тривалого стану економічної невизначеності.

На основі аналізу кредитної активності, депозитних стратегій, валютних операцій і динаміки споживчих настроїв можна виокремити основні чинники трансформації фінансової поведінки домогосподарств у січні 2020 – червні 2025 рр. Передусім необхідно наголосити на впливі макроекономічної нестабільності, що проявилась у прискоренні інфляційних процесів і коливаннях валютного курсу. Це призвело до посилення обережності населення у формуванні фінансових рішень та переваги короткострокових і високоліквідних інструментів. Подібні тенденції узгоджуються з висновками науковців К. Яннеліса (С. Yannelis) та Л. Амато (L. Amato), які довели, що пандемія COVID-19 спричинила скорочення довгострокових інвестицій і переорієнтацію домогосподарств на більш ліквідні форми збереження капіталу [3, с. 100]. Вагомим чинником стали наслідки повномасштабної війни, які зумовили різке зниження довіри до довгострокових інвестицій та стимулювали попит на захисні валютні активи. Саме цей чинник став визначальним у формуванні від'ємного сальдо валютних операцій, зростанні заощаджень у євро та скороченні ролі долара США у структурі фінансових активів домогосподарств. У цьому аспекті результати корелюють із висновками О. Армантьє зі співавторами (O. Argantier et al.), які довели: в умовах криз домогосподарства реагують зростанням невизначеності та поляризацією інфляційних очікувань, що зумовлює активізацію захисних стратегій [8, с. 450].

Не менш важливою є трансформація кредитної поведінки: домінування споживчих кредитів свідчить про орієнтацію домогосподарств на задоволення поточних потреб навіть у кризових умовах, тоді як відновлення іпотечного кредитування в національній валюті демонструє поступове повернення довіри до банківської системи. Цей результат узгоджується з висновками колективу на-

уковців на чолі з Є. Поліщук (Ye. Polishchuk et al.), які зазначають, що українські домогосподарства тяжіють до короткострокових планів і уникають довгострокових фінансових зобов'язань через низький рівень інституційної довіри [2, с. 250]. У структурі депозитів фіксується чіткий перехід до коштів до запитання та вкладів на короткі строки, що підкреслює адаптивний характер фінансової поведінки, зорієнтованої на ліквідність і можливість швидкого реагування на економічні шоки. Аналогічні висновки зробили А. Язданпараст (A. Yazdanparast) та Я. Альхенаві (Y. Alhenawi), підкресливши, що усвідомлення фінансової вразливості в умовах кризи зумовлює попит на короткострокові й більш контрольовані фінансові інструменти [10, с. 812].

Суттєво впливають також поведінкові очікування: динаміка індексів споживчих настроїв засвідчила суперечливий характер змін – від зниження довіри у червні 2023 р. до часткового відновлення в аналогічні періоди 2024–2025 рр. Однак навіть у періоди зростання індексів спостерігається збереження песимістичних очікувань щодо інфляції та курсу гривні, що обмежує довгострокове планування фінансових стратегій. Подібні висновки поділяють М. Вебер зі співавторами (M. Weber et al.), які довели, що суб'єктивні інфляційні очікування істотно впливають на готовність домогосподарств до споживання й заощадження [11, с. 455].

Додатковим чинником трансформації є цифровізація платіжної сфери: зростання обсягів карткових операцій та розвиток платіжної інфраструктури сприяли поступовому зниженню ролі готівки та поширенню безготівкових практик.

Узагальнюючи результати аналізу, можна виокремити комплекс основних чинників (табл. 5, побудована авторами), які визначили трансформацію фінансової поведінки домогосподарств у січні 2020 – червні 2025 рр. Ці чинники охоплюють як макроекономічні та воєнні виклики, так і поведінкові й технологічні детермінанти, що формували нові моделі адаптивних стратегій населення.

Чинники трансформації фінансової поведінки домогосподарств,
січень 2020 – червень 2025 рр.

Чинник	Сутність прояву	Вплив на фінансову поведінку домогосподарств
Макроекономічна нестабільність	Інфляційні процеси, коливання валютного курсу, невизначеність прогнозів	Орієнтація на короткострокові та високоліквідні інструменти; уникнення довгих зобов'язань
Воєнний чинник	Наслідки повномасштабної війни, високі ризики, падіння довіри	Попит на захисні активи; зростання від'ємного сальдо валютних операцій; переорієнтація на євро
Валютна поведінка	Зміни в структурі купівлі/продажу валюти, скорочення ролі долара США	Поступове зростання заощаджень у євро; зниження доларового складника; корекція у 2025 р.
Кредитна поведінка	Домінування споживчих кредитів, обмежений розвиток довгострокових інструментів	Задоволення поточних потреб; перевага гривневого кредитування; відновлення іпотеки в національній валюті
Депозитні стратегії	Зростання коштів до запитання та коротких вкладів	Підвищення ліквідності заощаджень; можливість швидкого реагування на виклики
Поведінкові очікування	Колівання індексів споживчих настроїв, інфляційні та девальваційні побоювання	Нестабільність довіри; обмеження довгострокового планування; коливання між оптимізмом і песимізмом
Цифровізація фінансової сфери	Розвиток платіжної інфраструктури, поширення карткових та безготівкових операцій	Зниження ролі готівки; трансформація платіжної поведінки; інтеграція інновацій у щоденні практики

Отже, трансформація фінансової поведінки домогосподарств протягом досліджуваного періоду мала багатовимірний характер і визначалася взаємодією макроекономічних, воєнних, валютних, кредитних, поведінкових та технологічних чинників. Її основними проявами стали орієнтація на короткострокові та захисні стратегії, зростання ролі гривні та євро у фінансовій структурі, перевага споживчого кредитування, а також посилення залежності від психологічних очікувань та інноваційних інструментів у сфері розрахунків.

Висновки та рекомендації. Дослідження дало змогу встановити закономірності трансформації фінансової поведінки українських домогосподарств у 2020–2025 рр. та визначити основні чинники, що зумовлюють її зміни. Аналіз кредитної та депозитної активності показав стійке домінування короткострокових і високоліквідних інструментів, що свідчить про прагнення населення мінімізувати ризики та забезпечити гнучкість фінансових рішень. Водночас у структурі кредитування зберігається перевага споживчих кредитів поряд із поступовим відновленням іпотеки, причому переважно в національній валюті. Це засвідчує посилення ролі гривні та зменшення значення іноземної валюти, насамперед долара США, у боргових зобов'язаннях домогосподарств.

Депозитні стратегії характеризуються зростанням обсягів коштів до запитання та короткострокових вкладів, що є адаптивною реакцією на невизначеність і водночас свідчить

про обмежений потенціал для довгострокового інвестування. Валютна поведінка населення у 2020–2025 рр. істотно змінилася: від відносної рівноваги у 2020–2021 рр. до різкого зростання від'ємного сальдо у 2022–2024 рр., що відобразило підвищений попит на валюту як захисний актив у воєнний період. Проте дані 2025 р. фіксують ознаки корекції, зокрема зростання обсягів продажу валюти, що може бути свідченням поступової адаптації населення до тривалого стану кризової невизначеності.

Динаміка індексів споживчих настроїв підтвердила суперечливий характер очікувань: у короткостроковій перспективі зафіксовано зниження довіри та зростання песимізму, тоді як у річному розрізі – часткове відновлення оптимізму. Це підкреслює визначальну роль поведінкових чинників у формуванні фінансових стратегій домогосподарств, адже саме вони визначають баланс між готовністю до споживання та схильністю до заощадження.

Отже, трансформація фінансової поведінки домогосподарств у досліджуваний період відбувалася під впливом поєднання макроекономічних, воєнних, валютних, кредитних і технологічних чинників. Її сутнісними проявами стали переорієнтація з довгострокових на короткострокові стратегії, посилення ролі гривні та євро у фінансовій структурі, обмеження валютного кредитування, активізація споживчих кредитів та поширення безготівкових форм розрахунків. Ці зміни за-

свідчують адаптивність фінансової поведінки населення до умов економічної нестабільності, але водночас окреслюють обмеження для відновлення інвестиційної активності.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку моделей прогнозування фінансової поведінки домогосподарств та оцінку їхньої адаптивності до кризових умов.

Список використаних джерел

1. Wilmarth M. J., Kim K. T., Henager R. Exploring financial behaviors of military households: Do financial knowledge and financial education matter? *Financial Services Review*. 2023. Vol. 31. № 1. P. 35–54. DOI: <https://doi.org/10.61190/fsr.v31i1.3193>
2. Unveiling individuals' financial behavior patterns: The Polish-Ukrainian case study in the pre-war period / Polishchuk Ye., et al. *Investment Management and Financial Innovations*. 2023. Vol. 20. Issue 4. P. 242–256. DOI: [https://doi.org/10.21511/imfi.20\(4\).2023.20](https://doi.org/10.21511/imfi.20(4).2023.20)
3. Yannelis C., Amato L. Household behavior (consumption, credit, and investments) during the COVID-19 pandemic. *Annual Review of Financial Economics*. 2023. Vol. 15. P. 91–113. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-financial-110821-020744>
4. Georgarakos D., Kenny G. Household spending and fiscal support during the COVID-19 pandemic: Insights from a new consumer survey. *Journal of Monetary Economics*. 2022. Vol. 129, Supplement. P. S1–S14. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2022.02.007>
5. Andrade P., Gautier E., Mengus E. What matters in households' inflation expectations? *Journal of Monetary Economics*. 2023. Vol. 138. P. 50–68. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2023.05.007>
6. Burke M. A., Özdağlı A. K., Sever C. Household inflation expectations and consumer spending. *Review of Economics and Statistics*. 2023. Vol. 105. № 1. P. 1–17. DOI: https://doi.org/10.1162/rest_a_01118
7. Burke M. A., Özdağlı A. Household inflation expectations and consumer spending: Evidence from panel data. *The Review of Economics and Statistics*. 2023. Vol. 105. № 4. P. 948–961. DOI: https://doi.org/10.1162/rest_a_01118
8. How economic crises affect inflation beliefs: Evidence from the Covid-19 pandemic / Armantier O., et al. *Journal of Economic Behavior & Organization*. 2021. Vol. 189. P. 443–469. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2021.04.036>
9. The subjective inflation expectations of households and firms: Measurement, determinants, and implications / Weber M., et al. *Journal of Economic Perspectives*. 2022. Vol. 36. № 3. P. 157–184. DOI: <https://doi.org/10.1257/jep.36.3.157>
10. Yazdanparast A., Alhenawi Y. Impact of COVID-19 pandemic on household financial decisions: A consumer vulnerability perspective. *Journal of Consumer Behaviour*. 2022. Vol. 21. № 4. P. 806–827. DOI: <https://doi.org/10.1002/cb.2038>
11. Гладчук О. М., Харабара В. М., Герасим К. М. Поведінкові аспекти взаємодії банків і домогосподарств в Україні. *Бізнес Інформ*. 2025. № 4. С. 451–458. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-4-451-458>
12. Серватинська І. М. Витрати і заощадження домогосподарств як чинник економічного зростання. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2019. Т. 2, № 29. P. 454–461. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/2123>
13. Вплив фінансово-економічних чинників на доходи домогосподарств у довоєнний та воєнний періоди / Тимоць М. та ін. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2024. Т. 4. № 57. P. 394–408. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4409>
14. Грошово-кредитна та фінансова статистика. Національний банк України. Київ, 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MFS_2024-09.pdf?v=9 (дата звернення: 01.09.2025).
15. Monetary and Financial Statistics. National Bank of Ukraine. 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MFS_2025-06_en.pdf (дата звернення 01.09.2025).
16. Індекс споживчої впевненості у червні 2025 року дорівнює 75,7 п. *InfoSapiens*. 2025. URL: <https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=361> (дата звернення 01.09.2025).
17. Фінансові ринки: Операції фізичних осіб з купівлі/продажу іноземної валюти. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/cash-currency-market> (дата звернення 01.09.2025).

References

1. Wilmarth, M. J., Kim, K. T., & Henager, R. (2023). Exploring financial behaviors of military households: Do financial knowledge and financial education matter? *Financial Services Review*, 31 (1), 35–54. <https://doi.org/10.61190/fsr.v31i1.3193>

2. Polishchuk, Ye., Maiurchenko, V., Tereshchenko, O., Budiaiev, M., & Onikiienko, S. (2023). Unveiling individuals' financial behavior patterns: The Polish-Ukrainian case study in the pre-war period. *Investment Management and Financial Innovations*, 20 (4), 242–256. [https://doi.org/10.21511/imfi.20\(4\).2023.20](https://doi.org/10.21511/imfi.20(4).2023.20)
3. Yannelis, C., & Amato, L. (2023). Household behavior (consumption, credit, and investments) during the COVID-19 pandemic. *Annual Review of Financial Economics*, 15, 91–113. <https://doi.org/10.1146/annurev-financial-110821-020744>
4. Georgarakos, D., & Kenny, G. (2022). Household spending and fiscal support during the COVID-19 pandemic: Insights from a new consumer survey. *Journal of Monetary Economics*, 129 Supplement, 1–14. <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2022.02.007>
5. Andrade, P., Gautier, E., & Mengus, E. (2023). What matters in households' inflation expectations? *Journal of Monetary Economics*, 138, 50–68. <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2023.05.007>
6. Burke, M. A., Özdağlı, A. K., & Sever, C. (2023). Household inflation expectations and consumer spending. *Review of Economics and Statistics*, 105 (1), 1–17. https://doi.org/10.1162/rest_a_01118
7. Burke, M. A., & Özdağlı, A. (2023). Household inflation expectations and consumer spending: Evidence from panel data. *The Review of Economics and Statistics*, 105 (4), 948–961. https://doi.org/10.1162/rest_a_01118
8. Armantier, O., Koşar, G., Pomerantz, R., Skandalis, D., Smith, K., Topa, G., & van der Klaauw, W. (2021). How economic crises affect inflation beliefs: Evidence from the Covid-19 pandemic. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 189, 443–469. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2021.04.036>
9. Weber, M., D'Acunto, F., Gorodnichenko, Y., & Coibion, O. (2022). The subjective inflation expectations of households and firms: Measurement, determinants, and implications. *Journal of Economic Perspectives*, 36 (3), 157–184. <https://doi.org/10.1257/jep.36.3.157>
10. Yazdanparast, A., & Alhenawi, Y. (2022). Impact of COVID-19 pandemic on household financial decisions: A consumer vulnerability perspective. *Journal of Consumer Behaviour*, 21 (4), 806–827. <https://doi.org/10.1002/cb.2038>
11. Gladchuk, O. M., Kharabara, V. M., & Gerasym, K. M. (2025). Povedinkovi aspekty vzaiemodii bankiv i domohospodarstv v Ukraini [Behavioral aspects of the interaction between banks and households in Ukraine]. *Biznes Inform – Business Inform*, 4, 451–458. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-4-451-458> [in Ukrainian].
12. Servatinska, I. M. (2019). Vytraty i zaoshchadzhennia domohospodarstv yak chynnyk ekonomichnoho zrostantia [Expenses and savings of households as factor of economic growth]. *Financial and Credit Activity. Problems of Theory and Practice*, 2 (29), 454–461. Retrieved from <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/2123> [in Ukrainian].
13. Tymots, M., Ivashkiv, T., Fedyk, L., Horbatyuk, O., & Stakhiv, G. Vplyv finansovo-ekonomichnykh chynnykiv na dokhody domohospodarstv u dovoiennyi ta voiennyi periody [The influence of financial and economic factors on household incomes in the pre-war and war periods]. *Financial and Credit Activity. Problems of Theory and Practice*, 4 (57), 394–408. Retrieved from <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4409> [in Ukrainian].
14. National Bank of Ukraine. (2024). Hroshovo-kredytna ta finansova statystyka [Monetary and Financial Statistics] *bank.gov.ua*. Retrieved from https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MFS_2024-09.pdf?v=9 [in Ukrainian].
15. National Bank of Ukraine. (2025). Monetary and Financial Statistics. *bank.gov.ua*. Retrieved from https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MFS_2025-06_en.pdf
16. Indeks spozhyvchoi vpevnenosti u chervni 2025 roku dorivniuie 75,7 p. [The consumer confidence index in June 2025 is 75.7 points]. (31.07.2025). *InfoSapiens*. Retrieved from <https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=361> [in Ukrainian].
17. National Bank of Ukraine. (2025). Finansovi rynky: Operatsii fizychnykh osib z kupivli/prodazhu inozemnoi valiuty [Financial markets: Transactions of individuals on the purchase/sale of foreign currency]. *bank.gov.ua*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/markets/cash-currency-market> [in Ukrainian].

N. A. Holovach,

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Statistics and Econometrics,
State University of Trade and Economics,
E-mail: devataige@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8012-6337>;

S. P. Chervona,

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Statistics and Mathematical Methods in Economics,
National Academy of Statistics, Accounting and Audit,
E-mail: s_svitlana@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1581-4448>

Transformation of household financial behavior under economic instability

The article addresses the urgent issue of the transformation of household financial behavior during a period of economic instability caused by a combination of war-related risks, inflationary pressures, and structural changes in the financial market. The purpose of the study is to provide a statistical analysis of the transformation of household financial behavior under economic instability, taking into account macroeconomic, wartime, and behavioral factors, as well as to identify the main trends and drivers shaping modern financial strategies of the population. The methodological framework includes time series analysis, index method, structural-dynamic analysis, shift coefficients, and the moving average method, which made it possible to combine quantitative assessment with behavioral interpretation. The study is based on official statistical data of the National Bank of Ukraine for 2020–2025, as well as indicative measures of consumer sentiment. The results reveal the patterns of transformation in household financial behavior. Credit and deposit activity is characterized by the dominance of short-term and highly liquid instruments, reflecting households' desire to minimize risks. Consumer lending remains in a leading position, while mortgage lending is recovering gradually and predominantly in the national currency, indicating the strengthening role of the hryvnia and the reduction of the foreign currency component. Currency behavior experienced significant fluctuations: during the war period households increased demand for foreign currency as a safe-haven asset, but by 2025 signs of adaptation emerged, reflected in higher volumes of foreign currency sales. The dynamics of consumer confidence indices confirmed the contradictory nature of expectations: a rise in pessimism in the baseline dimension contrasted with partial optimism in the annual comparison, highlighting the decisive role of behavioral factors. The findings indicate that the transformation of household financial behavior is driven by a combination of macroeconomic, wartime, currency, and technological factors, and manifests itself in a shift from long-term to short-term strategies, the intensification of consumer lending, the strengthening of the national currency in the structure of financial obligations, and the expansion of cashless payments.

Key words: *financial behavior, credit activity, deposit strategies, currency operations, inflation expectations, consumer confidence, economic instability.*

Бібліографічний опис для цитування:

Головач Н. А., Червона С. П. Трансформація фінансової поведінки домогосподарств в умовах економічної нестабільності. *Статистика України*. 2025. № 4. С. 16–26. Doi: 10.31767/su.4(111)2025.04.02

Bibliographic description for quoting:

Holovach, N. A., & Chervona, S. P. (2025). Transformatsiia finansovoi povedinky domohospodarstv v umovakh ekonomichnoi nestabilnosti [Transformation of household financial behavior under economic instability]. *Statystyka Ukrainy – Statistics of Ukraine*, 4, 16–26. Doi: 10.31767/su.4(111)2025.04.02 [in Ukrainian].